

"OILA VA GENDER" ILMIY-TADQIQOT INSTITUTI

MARKAZIY OSIYODA JAMIYAT, GENDER VA OILA

xalqaro ilmiy jurnali

*Society, Gender and Family in
Central Asia*
international academic peer reviewed journal

*Общество, гендер и семья в
Центральной Азии*
международный научный рецензируемый журнал

2024/4 (13)

Jurnalga Toshkent shahar Matbuot va axborot boshqarmasining
2021-yil 18-iyundagi 0996-sonli "Ommaviy axborot vositasi davlat ro'yxatidan
o'tkazilganligi to'g'risida guvohnoma"si olingan.

*Jurnal O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Oliy attestatsiya
komissiyasining dissertatsiyalar asosiy ilmiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy
nashrlar RO'YXATI (2019)ga pedagogika, psixologiya, tarix va falsafa fanlari bo'yicha
doktorlik dissertatsiyalari himoyasi uchun ilmiy maqolalar e'lon qilinishi mumkin
bo'lgan jurnal sifatida ro'yxatga olingan.*

DOI: 26739/2118-9998

ISSN 2049-3630

TOSHKENT

TAHRIR HAY'ATI RAISI:

EGAMBERDIYEVA Nodira Melibayevna (*Bosh muharrir*) – *pedagogika fanlari doktori, professor.*

TAHRIR HAY'ATI A'ZOLARI:

NARBAYEVA Tanzila Kamalovna – *sotsiologiya fanlari doktori, professor.*

SAIDOVA Galina Karimovna – *iqtisodiyot fanlari doktori, professor.*

SHOUMAROV G'ayrat Baxramovich – *psixologiya fanlari doktori, professor.*

ABDURAMANOV Xamid Xudaybergenovich (*Bosh muharrir o'rinbosari*) – *iqtisodiyot fanlari doktori, professor.*

BEKMURADOV Adham Sharipovich – *iqtisodiyot fanlari doktori, professor.*

MA'RUFOVA Gulnora Mahmudovna – *Oliy Majlis Senatining Xotin-qizlar va gender tenglik masalalari qo'mitasi a'zosi, senator.*

MUSURMANOVA Aynisa Musurmanovna – *pedagogika fanlari doktori, professor.*

RAHIMOVA Nigina Xayrullayevna – *iqtisodiyot fanlari doktori, professor.*

SAIDOV Akmal Xolmatovich – *yuridik fanlari doktori, professor.*

YAKUBJANOVA Dilobar Batirovna – *pedagogika fanlari doktori, dotsent.*

TASHMUXAMEDOVA Diloram Gafurjanovna – *tibbiyot fanlari nomzodi.*

ZOXIDOV Azamat Azamjonovich – *iqtisodiyot fanlari doktori, professor.*

ZIYAYEV Azamad Xamidovich – *tarix fanlari doktori, professor.*

ABDUSAMATOV Xasanboy Usmonjon o'g'li – *psixologiya fanlari doktori.*

TO'RAQULOV Ulug'bek Xolbutayevich – *pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)*

ПРЕДСЕДАТЕЛЬ РЕДАКЦИОННОЙ КОЛЛЕГИИ:

Эгамбердиева Нодира Мелибаевна (*Главный редактор*) – *доктор педагогических наук, профессор.*

ЧЛЕНЫ РЕДАКЦИОННОЙ КОЛЛЕГИИ:

Нарбаева Танзила Камаловна – *доктор социологических наук, профессор.*

Сандова Галина Каримовна – *доктор экономических наук, профессор.*

Шоумаров Гайрат Бахрамович – *доктор психологических наук, профессор.*

Абдураманов Хамид Худайbergenovich (*Заместитель главного редактора*) – *доктор экономических наук, профессор.*

Бекмуратов Адхам Шарипович – *доктор экономических наук, профессор.*

Маъруфова Гулнора Махмудовна – *сенатор, член Комитета Сената Олий Мажлиси по вопросам женщин и гендерного равенства.*

Мусурманова Айниса Мусурмановна – *доктор педагогических наук, профессор.*

Рахимова Нигина Хайруллаевна – *доктор экономических наук, профессор.*

Сандов Акмал Холматович – *доктор юридических наук, профессор.*

Якубжанова Дилобар Батировна – *доктор педагогических наук, доцент.*

Ташмухамедова Дилорам Гафуржановна – *кандидат медицинских наук.*

Зохилов Азамат Азамjonovich – *доктор экономических наук, профессор.*

Зияев Азамат Хамидович – *доктор исторических наук, профессор.*

Абдусаматов Хасанбой Усмонjon угли – *доктор психологических наук.*

Туракулов Улугбек Холбутаевич – *доктор философии педагогических наук (PhD)*

THE CHAIRMAN OF THE EDITORIAL BOARD:

Egamberdiyeva Nodira Melibayevna
(*Editor-in-Chief*) – *Doctor of Pedagogical sciences, Professor.*

MEMBERS OF THE EDITING BOARD:

Narbayeva Tanzila Kamalovna – *Doctor of Sociological sciences, Professor.*

Saidova Galina Karimovna – *Doctor of Economic sciences, Professor.*

Shoumarov Ghayrat Bakhramovich – *Doctor of Psychological sciences, Professor.*

Abduramanov Khamid Khudaybergenovich (*Deputy Editor-in-Chief*) – *Doctor of Economic sciences, Professor.*

Bekmuradov Adkham Sharipovich – *Doctor of Economic sciences, Professor.*

Marufova Gulnora Makhmudovna – *Senator, Member of the Senate Committee of the Oliy Majlis on Women and Gender Equality.*

Musurmanova Aynisa Musurmanovna – *Doctor of Pedagogical sciences, Professor.*

Rakhimova Nigina Khayrullayevna – *Doctor of Economic sciences, Professor.*

Saidov Akmal Kholmatovich – *Doctor of Juridical sciences, Professor.*

Yakubjanova Dilobar Batirovna – *Doctor of Pedagogical sciences, Associate Professor.*

Tashmukhammedova Diloram Ghafurjanovna – *Candidate of Medical sciences.*

Zokhidov Azamat Azamjonovich – *Doctor of Economic sciences, Professor.*

Ziyayev Azamad Khamidovich – *Doctor of Historical sciences, Professor.*

Abdusamatov Khasanboy Usmonjon ugli – *Doctor of Psychological Sciences.*

Torakulov Ulugbek Holbutayevich – *Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD)*

XALQARO TAHRIR HAY'ATI:

Doktor Rashmini Koparkar,
Rossiya va Markaziy Osiyoni o'rganish markazi dotsenti
Xalqaro tadqiqotlar maktabi,
Javoharlal Neru universiteti,
Nyu-Dehli, Hindiston

Artamonova Yekaterina Iosifovna,
Chelyabinsk davlat madaniyat instituti,
pedagogika fanlari doktori, professor

Doktor Priti Kesavan,
Texnologiya fakulteti boshlig'i,
London biznes va moliya maktabi,
Singapur

МЕЖДУНАРОДНАЯ РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ:

Доктор Рашмини Копаркар,
Доцент Центра исследований России и Центральной Азии,
Школа международных исследований,
Университет Джавахарлала Неру,
Нью-Дели, Индия

Артамонова Екатерина Иосифовна,
Челябинский государственный институт культуры,
доктор педагогических наук, профессор

Доктор Прити Кесаван,
Руководитель Технологического факультета
Лондонская школа бизнеса и финансов, Сингапур

INTERNATIONAL EDITORIAL BOARD:

Dr. Rashmini Koparkar
Assistant Professor
Centre for Russian and Central Asian Studies
School of International Studies
Jawaharlal Nehru University
New Delhi, India

Artamonova Yekaterina Iosifovna
Chelyabinsk State Institute of Culture
Doctor of Pedagogical Sciences,
Professor

Dr. Preethi Kesavan
Head, School of Technology
London School of Business and Finance, Singapore

SOTSILOGIYA

Zaitov E.X. O'zbekistonda mahalla institutining mustaqillik yillaridagi rivojlanishi.....	4
Imomnazarov H.I. Yosh oilalarda ijtimoiy munosabatlar: muammolar va ularning yechimi	9
Usmonova R.M. Xotin-qizlarning norasmiy bandligini ijtimoiy jihatdan tadqiq etishdagi ilmiy yondashuvlar	15
Abdiraimova Sh.A. Uzoq umr ko'ruvchilarga xizmat ko'rsatish sohasini rivojlantirish yo'nalishlari	22

OILA VA JAMIYAT

Saydivaliyeva X.X. "Ayollar huquqlari" va "gender tengligi" tushunchalari: o'zaro munosabat va farqlar.....	29
Abdullaxo'jayev A. Ibrat matbaachiligining vujudga kelishi va jadid g'oyalarining yoyilishidagi ahamiyati.....	37
Xolmuratova M.M. O'smirlarning pulga bo'lgan munosabatida jamiyatning ijtimoiy-psixologik ta'siri.....	45
Hashimova G.I. Harbiy xizmatchilarning ijtimoiy-huquqiy himoya qilishning faol shakllari va ijtimoiy-huquqiy himoyasi tizimi.....	50
Sattarova Sh.Q. Pedagoglar faoliyatida pozitiv fikrlashning ilmiy-nazariy asoslari	55

PSIXOLOGIYA

Mahkamova D.B. Xotin-qizlar professional ijtimoiy moslashuvining psixologik aspektlari.....	60
Ishonkulova N.I. Oilaviy munosabatlarda destruktiv nizolar namoyon bo'lishining psixologik xususiyatlari	68
Askarova G. Development of coping behavior	73
Nazarova M.Y. Zo'ravonlikka uchragan ayollarning ijtimoiy-psixologik xususiyatlari.....	77
Jumabekov Z.X. G'arb faylasuflari qarashlarida hasad muammosining o'rganilganlik holati.....	83
Sadullayeva J.I. Tadqiqotlarda ayollar migratsiyasining oilaviy munosabatlarga ta'siri o'rganilganligi.....	90

PEDAGOGIKA

Mavlonov B.B. O'smirlarning hushyorlik va ogohlik fazilatlarini rivojlantirishda oiladagi tarbiya usullarining o'rni.....	94
Nomozova O'A. Oilada er va xotin nutqidagi gender jihatlarining oilaviy munosabatlarga ta'siri	100
Qurbonova B.N. Mustaqil ta'lim jarayonida talabalarning ijodkorligini shakllantirish	105
Axmedova D.X. Interfaol ta'lim jarayonida rag'batlantirishning gender yondashuvi va uning o'ziga xos xususiyatlari.....	111
Yakubov O.T. Farzand tarbiyasida ota-onaning asosiy vazifalari va funksiyalari	119

ILMIY YANGILIKLAR VA TAHLILLAR

Abdulazizova N.B. Ayollarning pensiya ta'minoti masalasini yechish yo'llari: ilg'or tajriba va zamonaviy tendensiyalar.....	124
--	-----

Hashimova Gulsina Ismoyilovna,
Farg'ona davlat universiteti
Ijtimoiy ish kafedrası dotsenti
e-mail: ismoilovnagulihonim@gmail.com

HARBIY XIZMATCHILARNING IJTIMOIIY- HUQUQIIY HIMOYA QILISHNING FAOL SHAKLLARI VA IJTIMOIIY-HUQUQIIY HIMOYASI TIZIMI

Annotatsiya. Ushbu maqolada harbiy ijtimoiy ishning huquqiy asoslari, harbiy ijtimoiy ish doirasidagi huquqiy ta'limga bo'lgan ehtiyoj, harbiy xizmatchilarni ijtimoiy himoya qilish sohasidagi asosiy va eng qiyin muammo ularning huquqlarini qonun bilan ta'minlash bilan emas, balki harbiy xizmatchilarning huquqiy tayyorgarligi, huquqiy ongi va huquqiy madaniyatini etarli darajada ta'minlash ekanligi ta'kidlangan. Harbiy xizmatchilarning ijtimoiy muammolarini hal qilishda davlat hokimiyati va mahalliy o'zini o'zi boshqarish organlari bilan hamkorlik, harbiy ijtimoiy ishning asosiy vazifalaridan biri ekanligi ko'rsatilib, harbiy xizmatchilarning huquqiy madaniyatini amalga oshirishda ularning huquqiy va ijtimoiy himoyasini ta'minlash eng muhim shart ekanligi ochib berilgan.

Tayanch so'zlar: huquqiy asos, huquqiy ta'lim, harbiy ish, ijtimoiy himoya, huquqiy normalar, imtiyozlar, ijtimoiy kafolatlar, davlat xavfsizligi, qonunchilik, harbiy huquq, vatanparvarlik.

Аннотация. В данной статье рассматриваются правовые основы военно-социальной работы, необходимость правового воспитания в рамках военно-социальной работы, основной и наиболее сложной проблемой в области социальной защиты военнослужащих является не обеспечение их прав законом, но правовая подготовка и правосознание военнослужащих и подчеркивается, что это достаточное обеспечение правовой культуры. Показано, что сотрудничество с органами государственной власти и местного самоуправления в решении социальных проблем военнослужащих является одной из основных задач военно-социальной работы, а также выявлено, что обеспечение правовой и социальной защиты военнослужащих является важнейшей задачей. состояние реализации правовой культуры военнослужащих.

Ключевые слова: правовая база, юридическое образование, военная работа, социальная защита, правовые нормы, льготы, социальные гарантии, государственная безопасность, законодательство, военное право, патриотизм.

Annotation. In this article, the legal foundations of military social work, the need for legal education within the framework of military social work, the main and most difficult problem in the field of social protection of military personnel is not the provision of their rights by law, but the legal training and legal awareness of military personnel. and it is emphasized that it is sufficient provision of legal culture. Cooperation with state authorities and local self-government bodies in solving the social problems of military personnel is shown to be one of the main tasks of military social work, and it is revealed that ensuring the legal and social protection of military personnel is the most important condition in implementing the legal culture of military personnel.

Key words: legal framework, legal education, military work, social protection, legal norms, benefits, social guarantees, state security, legislation, military law, patriotism.

Kirish. Zamonaviy sharoitda mamlakati-mizda huquqiy va ijtimoiy davlat tamoyili davlat va uning fuqarolari o'rtasidagi munosabatlarni huquqiy tartibga solish mexanizmlarini takomillashtirish, fuqarolarning huquqlarini himoya qilishni oshirish yo'lida mamlakatimiz qonunchiligining rivojlanishini oldindan belgilab beradi. Fuqarolarni ijtimoiy himoya qilish qonun ustuvorligining asosiy maqsadi bo'lib, uning samaradorligi, fuqarolarning munosib hayoti va erkin rivojlanishini ta'minlash maqsadida amalga oshirayotgan ijtimoiy siyosat bilan tavsiflanadi. Harbiy xizmatchilarning huquqiy himoyasining nazariy-huquqiy asoslari deyilganda, harbiy huquq tushunchasiga alohida to'xtalib o'tish lozim. Harbiy huquq soha sifatida milliy qurolli kuchlarni tashkil etish, qo'shinlarning hayoti va faoliyati sohasidagi ijtimoiy munosabatlarni tartibga soluvchi huquqiy normalar majmuyi sifatida tavsiflanadi.

Maqsad va uni asoslash. Bugungi kunda O'zbekistonda insonning munosib hayoti va erkin rivojlanishini ta'minlaydigan shart-sharoit yaratish fuqaroning o'zining sof shaxsiy ishi emas, balki milliy siyosat darajasiga ko'tariladi. Shuningdek, armiyada amalga oshirilayotgan harbiy islohot tashqi siyosat va ichki ijtimoiy-iqtisodiy voqelik, ilmiy-texnika taraqqiyoti yutuqlari chaqiriqlariga javob berishga mo'ljallangan bo'lib, harbiy xizmatchilarning ijtimoiy himoya qilish mexanizmlarini yanada takomillashtirish, harbiy ijtimoiy himoya tizimining huquqiy asoslarini zamon talabiga mos ravishda rivojlantirish, harbiy xizmatchilar turmushining farovonlik darajasini ko'tarishda qonun ustuvorligini ta'minlash davlat tomondan olib boriladigan ijtimoiy siyosatga bevosita bog'liq. Bunday siyosatning asoslari O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasida va "Harbiy xizmatchilarning maqomi to'g'risida"gi Qonunida belgilangan. O'zbekiston Respublikasining Qurolli Kuchlari jamiyat hayotining muhim bo'lagi bo'lib, shaxs, jamiyat va davlat xavfsizligini ta'minlovchi asosiy bo'g'in hisoblanadi. Mazkur faoliyatni amalga oshirish jarayoni huquq normalari bilan tartibga solinadi hamda Konstitutsiya, harbiy qonunchilik va harbiy nizomlarning talablariga asoslanadi.

Harbiy huquq soha sifatida milliy qurolli kuchlarni tashkil etish, qo'shinlarning hayoti va faoliyati sohasidagi ijtimoiy munosabatlarni tartibga soluvchi huquqiy normalar majmuyi sifatida tavsiflanadi.

Harbiylar va ularning ijtimoiy himoyasi, shuningdek, vatanparvarlik, ma'naviyat masalasi qadimdan ijtimoiy fan vakillarining e'tiborida bo'lgan. IX–X asrda Beruniy, Al-Farobiy, Tabariy, Narshaxiy; XIV asrda Alisher Navoiy, Bobur; XIX asrda Mahmudxo'ja Behbudiy asarlarida ko'tarilgan bo'lsa, mustaqillik yillarida O'zbekiston Respublikasi Qurolli Kuchlarining shakllanishi, professional tizimga o'tish tarixi, harbiy vatanparvarlik tarbiya nazariyasi, harbiy xizmatchilarning psixologik xususiyatlari bilan bog'liq sohalarda S.Y.Ahrorov, I.Y.Inoyatov, A.T.Zamonov, I.S.Saifnazarov, R.Y.Qurbonov, R.S.Samarov, K.X.Usmonov, N.J.Eshnaye, B.T.To'ychiyev, U.S.Temirova, Z.Sh.Alimardonov, A.K.Redjaboyev¹ kabi faylasuf, huquqshunos, sotsiolog olimlar tomonidan ilmiy tadqiqotlar olib borilgan.

Xorij olimlaridan Й.П.Юрченко "Институционализация военно-социальной работы в Вооружённых Силах Российской Федерации" mavzusidagi doktorlik dissertatsiyasida [harbiylik kasbining o'ziga xos tomonlarini, harbiy ijtimoiy sohasini institutlashtirishni tahlillar asosida yoritib bergan. Rus harbiy nazariyotchisi Корякин В.М. "Правовые основы военно-социальной работы в Вооружённых Силах Российской Федерации." nomli dissertatsiya ishida esa harbiy xizmatchilar va ularning oila a'zolarini, umuman, harbiy tashkilotning asosiy ijtimoiy muammolarini tahlil qiladi va harbiy jamiyatdagi ijtimoiy qarama-qarshiliklarni hal qilishning asosiy yondashuvlarini asoslaydi. Harbiy ijtimoiy ishning murakkab, katta hajmli va o'ta muhim vazifasi harbiy xizmatchilarning huquqiy tarbiyasini amalga oshirishdan iborat. Bu esa harbiy xizmatchilardan huquqiy ta'lim yuksak darajada bo'lishini talab qiladi. Huquqiy ta'lim deganda, ularda chuqur va barqaror huquqiy g'oyalar, e'tiqod va tuyg'ularni shakllantirish, ularda yuksak

¹ Ватан ҳимояси — муқаддас бурч / Тузувчилар: Иноятлов И.Ю., Абилов М.Х. — Тошкент: Ўзбекистон, 2001. — 59 б.; Саифназаров И.С. Ватанпарварликнинг миллий ва умуминсоний жиҳатлари. — Тошкент: Мехнат, 1997; Тўйчиев Б.Т. Проблемы патриотического воспитания будущих офицеров на этапе становления независимого Узбекистана. — Ташкент, 1996. — 78 с.; Реджабоев А.К. Ёшларни миллий истиклол ғояси асосида ҳарбий ватанпарварлик руҳида тарбиялаш (Ўзбекистон Республикаси Президенти, Республика Қуrollи Кучлари Олий Бош Қўмондони, академик И.А.Каримов асарларида илгари сурилган ҳарбий ватанпарварлик ғоялари асосида). Пед. фан. ном. ... дисс. — Тошкент, 2004. — 150 б.

huquqiy madaniyat, qonuniy xulq-atvor ko'nikma va odatlarini shakllantirish maqsadida ularning ongi, hissiyotlari va psixologiyasiga maqsadli va tizimli ta'sir ko'rsatish tushuniladi². Harbiy ijtimoiy ish doirasidagi huquqiy ta'limga bo'lgan ehtiyoj, harbiy xizmatchilarni ijtimoiy himoya qilish sohasidagi asosiy va eng qiyin muammo ularning huquqlarini qonun orqali ta'minlash bilan emas, balki harbiy xizmatchilarning huquqiy tayyorgarligi, huquqiy ongi va huquqiy madaniyatini etarli darajada ta'minlanishi bilan bog'liq. Huquqiy ta'limning asosiy vazifasi harbiy xizmatchilarning har doim va hamma joyda O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi va qonunlarini, Harbiy qasamyodni, Nizomlarni, boshqa normativ-huquqiy hujjatlarning talablariga qat'iy va aniq rioya qilishni bilishini va ularni amalga oshirishda faol ishtirok etishini ta'minlashdan iborat.

Huquqiy ta'lim o'z mazmuniga ko'ra quyidagilarni o'z ichiga oladi:

- huquqlarini himoya qilish;
- harbiy xizmatchilarni huquq sohasida zarur bilimlar bilan qurollantirish;
- ularda qonunga hurmat, qonuniylik, ko'nikma, qonuniy xulq-atvor odatlarini shakllantirish;
- qonunlarning buzilishiga yo'l qo'ymaslik, faol harakat qilishga tayyorligi va qobiliyati.
- harbiy xizmatchilarni huquq sohasida zarur bilimlar bilan qurollantirish;
- ularda qonunga hurmat, qonuniylikni shakllantirish;
- qonuniy xulq-atvor ko'nikmalarini, odatlarini singdirish;
- qonun buzilishiga murosasizlikni tarbiyalash;
- o'z huquqlarini faol himoya qilishga tayyorlik va qobiliyat.

Huquqiy ta'lim bilan chambarchas bog'liqlik harbiy ijtimoiy ishning yana bir vazifasi komandirlarga bo'ysunuvchilarni ijtimoiy himoya qilishni amalga oshirish bo'yicha faoliyatning huquqiy asoslarini o'rgatishdir³.

Qonun chiqaruvchi organlar tizimida mudofaa, xavfsizlik, faxriylar ishlari va ijtimoiy siyosat bo'yicha qo'mitalari harbiy xizmatchilarni ijtimoiy

himoya qilish muammolari bilan shug'ullanadi. Mudofaa tizimi ushbu muammolarni hal qilishda muhim rol o'ynaydi. U harbiy xizmatchilarni ijtimoiy himoya qilish uchun qonunchilik bazasini yaratishda asosiy rol o'ynaydi⁴.

Ijro etuvchi hokimiyat tizimida harbiy xizmatchilarni ijtimoiy himoya qilishni amalga oshirish bo'yicha faoliyatni umumiy boshqarish hukumat tomonidan amalga oshiriladi.

Harbiy ijtimoiy ishlarni bevosita qo'shinlarda tashkil etishda etakchi rol harbiy qism komandiriga tegishli. O'ziga berilgan huquqlardan foydalangan holda va o'ziga yuklangan vazifalarni bajargan holda qism komandiri buyruqlar va harbiy boshqaruvning boshqa hujjatlarini chiqaradi, ular orqali harbiy xizmatchilarni ijtimoiy himoya qilish to'g'risidagi qonun hujjatlarini amalga oshiradi. Shu maqsadda qo'mondon o'zi chiqargan aktlarda qonunlarning aniq ijrochilari va ularga nima buyurilganini ko'rsatadi, shuningdek, berilgan vazifalarni bajarish muddatlari va ularni amalga oshirishda bo'ysunuvchilarning harakatlari tartibini belgilaydi.

Ko'rinib turibdiki, harbiy xizmatchilarning ijtimoiy-huquqiy himoyasini ta'minlash va uni takomillashtirish barcha darajadagi qo'mondonlarning (boshliqlarning) eng muhim vazifalaridan biridir. Bu qonunlar harbiy Nizomlar bilan belgilanadi va shaxsiy tarkibni tarbiyalash, harbiy xizmatchilarning ma'naviy-ruhiy holatini mustahkamlash, qo'shinlarning jangovar tayyorgarligi va jangovar qobiliyatini oshirishning zarur va muhim omilidir.

Demak, har bir qo'mondon qo'l ostidagilarning huquq va manfaatlarini ta'minlash bo'yicha aniq harakatlarni amalga oshirishning huquqiy asoslarini aniq bilishi, shuningdek, bu harakatlar olib kelishi mumkin bo'lgan huquqiy oqibatlardan xabardor bo'lishi kerak.

Qo'mondonlar va mansabdor shaxslarni rasmiy faoliyatning huquqiy asoslariga o'rgatishning samarali shakli huquqni qo'llash amaliyotini, xususan, harbiy sudlarning hukmlari va qarorlarini o'rganish hamda tahlil qilishdir. Harbiy-ijtimoiy ish holatini tekshirish natijalari, harbiy xizmatchilarni ijtimoiy himoya qilish sohasidagi huquqni qo'llash amaliyotini tahlil qilish, shuningdek, ushbu faoliyatdagi eng yaxshi tajribalarni umumlashtirish natijalari bilan qo'shinlarga sharhlar tayyorlash va

² Корякин В. М. Правовые основы военно-социальной работы в Вооруженных Силах Российской Федерации. – Москва, 1998. – 257 с.

³ Тўйчиев Б.Т. Проблемы патриотического воспитания будущих офицеров на этапе становления независимого Узбекистана. – Ташкент, 1996. – 78 с..

⁴ Саифназаров И.С. Ватанпарварликнинг миллий ва умуминсоний жиҳатлари. – Тошкент: Мехнат, 1997.

muntazam ravishda tarqatish ham katta amaliy ahamiyatga ega.

Ta'kidlash joizki, har bir harbiy xizmatchi komandirlarning yoki boshqa harbiy xizmatchilarning o'ziga nisbatan noqonuniy xatti-harakatlari, qonunlarda belgilangan huquq va imtiyozlar buzilganligi, shuningdek, o'z burchidan noroziligi to'g'risida shaxsan shikoyat qilishga haqli. Qo'mondon murojaatlarning o'z vaqtida ko'rib chiqilishi va ular bo'yicha chora ko'rilishi uchun shaxsan javobgardir.

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, harbiy xizmatchilar hamda boshqa fuqarolarning ko'rsatmalari, xatlari, arizalari, shikoyatlari bajarilishi ustidan nazoratni yaxshi yo'lga qo'yish bilan harbiy ijtimoiy ish sohasida boshqaruv qarorlarini qabul qilish uchun zarur bo'lgan ijtimoiy ahamiyatga ega ma'lumotlarning muhim manbayiga aylanadi.

Nazarimizda, ko'plab ijtimoiy muammolarni bevosita joylarda – harbiy qismlarda, qo'shinlarda va ko'pincha qo'shimcha moddiy resurslarsiz hal qilish mumkin, faqat yuzaga kelayotgan muammolarni o'z vaqtida ochib, vaziyat o'zgarishiga sezgir munosabatda bo'lish zarur.

Ijtimoiy vaziyatni o'rganishda muammoni hal qilishning ahamiyati shundan iboratki, harbiy qo'mondonlik va nazorat organlari, ularning yuridik bo'linmalari ma'lum bir harbiy guruhning ijtimoiy muammolari to'g'risida obyektiv ma'lumotlarga ega bo'lib, ularni hal qilishning tegishli vositalarini topish uchun har doim ma'lum bir harbiy garnizonning, muayyan vaziyatda eng samarali shakl va usullarini ishlab chiqadi.

Biz harbiy ijtimoiy ish faoliyatida sotsiologik tadqiqotlarni qo'shinlardagi ijtimoiy vaziyatni o'rganishning yuqori samarali shakli, deb hisoblaymiz. Sababi sotsiologiya fanida mavjud bo'lgan barcha vositalar arsenalidan ijtimoiy ish faoliyatida foydalaniladi: so'roq qilish, individual suhbatlar, kuzatishlar, hujjatlarni o'rganish, davriy nashrlarning mazmunini tahlil qilish, mustaqil tavsiflarni umumlashtirish, ekspert so'rovi monitoringi va boshqalar.

Fikrimizcha, harbiy ijtimoiy ish tomonidan hal qilinadigan vazifalar orasida qo'shinlarda qonun-tartibot va harbiy intizom holatini tahlil qilish va ularni mustahkamlash bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqish alohida o'rin tutadi. Chunki intizom, qonun va tartib orqali harbiy kiyimdagi fuqaroning hayoti, sog'lig'i, sha'ni va qadr-qimmatini himoya qilish huquqlari amalga oshiriladi.

Armiyadagi ijtimoiy ta'minot, jamoat birlashmalari bilan o'zaro hamkorlik ishlarning holati jamiyat tomonidan baholanadigan ko'rsatkichlardan biri hisoblanadi. Armiyadagi jinoyatlar va huquqbuzarliklar nafaqat Qurolli Kuchlarga, balki butun jamiyatga o'ta salbiy ta'sir ko'rsatadigan eng xavfli beqarorlik omili, deb belgilanadi. Jamoat tashkilotlari va birlashmalari harbiy xizmatchilarning ijtimoiy himoyasini ta'minlashga katta hissa qo'shadi. Shu sababli harbiy xizmatchilarning huquq va imtiyozlarini amalga oshirishda hamkorlikni yo'lga qo'yish va davlat institutlarining faoliyatini muvofiqlashtirish harbiy ijtimoiy ish muammolarning ajralmas qismidir.

Qurolli Kuchlardagi jamoat tuzilmalari, armiya hayotini tartibga soluvchi Nizomlarga muvofiq harbiy xizmatchilarning turli manfaatlarini amalga oshirish vositasi sifatida vujudga kelgan, mustaqil, o'zini o'zi boshqaradigan ixtiyoriy birlashmalar bo'lib, mudofaa qobiliyatini mustahkamlash, jangovar tayyorgarligini oshirish manfaatlaridan kelib chiqib, o'z a'zolarining faolligi va ijtimoiy himoyasi davlat hokimiyati hamda mahalliy o'zini o'zi boshqarish organlari bilan o'zaro hamkorlikni rivojlantirishga hissa qo'shadi⁵.

Nazarimizda, harbiy ijtimoiy ishning asosiy vazifalaridan biri harbiy xizmatchilarning ijtimoiy muammolarini hal qilishda davlat hokimiyati va mahalliy o'zini o'zi boshqarish organlari bilan hamkorlikdir.

Harbiy ijtimoiy ish hal qilishga chaqiriladigan vazifalar qatorida harbiy xizmatchilar va ularning oila a'zolarining shikoyatlari, arizalarini ko'rib chiqish, aniq ijtimoiy va huquqiy muammolarni hal qilish uchun harbiy xizmatchilarga individual psixologik, huquqiy, moddiy yordam ko'rsatiladi.

- Harbiy xizmatni o'tashda qiynalayotgan harbiy xizmatchilarga, fuqarolik xizmatchilariga muassasalari va korxonalarida xizmat vazifalarini bajarishda ijtimoiy-huquqiy yordam ko'rsatish.

- Harbiy xizmatchilar, ularning oila a'zolari, fuqarolik xodimlarining ijtimoiy-huquqiy himoyasini oshirish, harbiy va mehnat jamoalarida salbiy omillarga o'z vaqtida ta'sir ko'rsatish, ulardagi nervopsixik stressni kamaytirish.

Qurolli Kuchlardagi ofitserlarning doimiy faoliyatdagi jamoat tashkiloti. Ular brigadalarda, alohida bo'linmalarda tuziladi. Ofitserlar uchrashuvlari ofitserlar jamoasidagi munosabatlarni shakllantirishda muhim rol o'ynaydi:

⁵ Иноятлов И.Ю. Харбий хизматнинг маънавий ва ҳуқуқий асослари. – Тошкент: Ўзбекистон, 2012. – Б. 56.

- ofitser sha'ni va qadr-qimmatiga rioya qilish to'g'risida;

- ofitserning eng yaxshi an'alarini qayta tiklash;

- yuksak axloqiy fazilatlarini tarbiyalash, umumiy va harbiy madaniyatni yuksaltirish;

- moddiy va maishiy masalalarni ko'rib chiqish va hal qilish;

- ofitserlar va ularning oila a'zolarining madaniy hordiq chiqarishini tashkil etish.

Ta'kidlash joizki, harbiy xizmatchilarning huquqiy holatini amalga oshirishning eng muhim sharti ularning huquqiy va ijtimoiy himoyasini ta'minlashdir.

Harbiy xizmatchilar uchun qonun huquqiy va ijtimoiy himoya qilishning yagona tizimini, shuningdek, ular egallab turgan harbiy lavozimlarni, harbiy unvonlarni, harbiy xizmatning umumiy davomiyligini, shu jumladan, harbiy xizmatni hisobga olgan holda moddiy va boshqa turdagi qo'llab-quvvatlash tizimini belgilaydi.

Armiyada harbiy ijtimoiy xodim rolini bo'linma komandirining tarbiyaviy-mafkuraviy ishlar bo'yicha o'rinbosari bajaradi. U ijtimoiy ish va huquqbuzarliklarning oldini olish, ijtimoiy ishlarning holati va tashkil etilishi, harbiy intizomni mustahkamlash va jinoyatlarning oldini olish bo'yicha tarbiyaviy tadbirlarni amalga oshirish uchun javobgardir. Harbiy qismning ijtimoiy ish va huquqbuzarliklar profilaktikasi bo'yicha xodimi:

- harbiy va fuqarolik xodimlari o'rtasidagi ijtimoiy jarayonlarni o'rganadi, salbiy ijtimoiy hodisalarning oldini olish bo'yicha qo'mondonga takliflarni ishlab chiqadi va amalga oshirishda ishtirok etadi;

- harbiy xizmatchilar va ularning oila a'zolari, fuqarolik xodimlarining ehtiyojlari, so'rovlarini

bilishi, bu haqda komandirini xabardor qilishi va boshqa mansabdor shaxslar bilan birgalikda ijtimoiy va maishiy muammolarni o'z vaqtida hal etish choralari ko'rishi shart;

- komandirining yuridik ishlar bo'yicha yordamchisi bilan birgalikda shaxsiy tarkibni huquqiy tarbiyalashda, unda intizom va itoatkorlikni shakllantirishda, qo'mondonlik birligini mustahkamlashda ishtirok etadi;

Yakuniy qism. Zamonaviy sharoitda harbiy xizmatchilar va ularning oila a'zolarining manfaatlarini to'liqroq hisobga olish, ular bilan samarali faoliyat yurituvchi ijtimoiy ish institutini tashkil qilish talab etiladi. Shundagina harbiy xizmatchilar o'z harbiy burchini yanada faol va qiziqish bilan bajarishlari mumkin bo'ladi.

Harbiy ijtimoiy ishning huquqiy asoslari harbiy xizmatchilarning asosiy huquq va erkinliklarini, ularni barcha turdagi nafaqalar, imtiyozlar va kompensatsiyalar bilan qondirishni ta'minlaydigan qonunlar, boshqa normativ-huquqiy hujjatlar bilan belgilangan huquqiy normalar majmuyini tashkil qiladi. Qonunlar harbiy xizmatchilarning haqiqiy holatini emas, balki uning ideal mazmunini, qonun chiqaruvchi u yoki bu normativ hujjatni qabul qilishda nimaga intilishini aks ettiradi. Demak, Qurolli Kuchlar jamiyat hayotining muhim bo'lagi hisoblanib, shaxs, jamiyat va davlat xavfsizligini ta'minlovchi asosiy bo'g'indir. Mazkur faoliyatni amalga oshirish jarayoni huquq normalari bilan tartibga solinadi hamda Konstitutsiya, harbiy qonunchilik va harbiy nizolarning talablariga asoslanadi. Harbiy huquq soha sifatida milliy qurolli kuchlarni tashkil etish, qo'shinlarning hayoti va faoliyati sohasidagi ijtimoiy munosabatlarni tartibga soluvchi huquqiy normalar majmuyi sifatida tavsiflanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Иноятлов И.Ю. Ватан ҳимояси – муқаддас бурч. – Тошкент: “Шарқ”, 2001. – Б. 176.
2. Иноятлов И.Ю. Ҳарбий хизматнинг маънавий ва ҳуқуқий асослари. – Тошкент: Ўзбекистон, 2012. – Б. 56.
3. Корякин В.М. Правовые основы военно-социальной работы в вооруженных Силах Российской Федерации. Москва, 1998. – 257 с.
4. Тўйчиев Б.Т. Проблемы патриотического воспитания будущих офицеров на этапе становления независимого Узбекистана. – Ташкент, 1996. – 78 с.
5. Саифназаров И.С. Ватанпарварликнинг миллий ва умуминсоний жиҳатлари. – Тошкент: Меҳнат, 1997. – Б. 167.

“OILA VA GENDER” ILMIY-TADQIQOT INSTITUTI
НАУЧНО-ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИЙ ИНСТИТУТ «СЕМЬЯ И ГЕНДЕР»
“FAMILY AND GENDER” RESEARCH INSTITUTE

MARKAZIY OSIYODA JAMIYAT, GENDER VA OILA

Общество, гендер и семья в Центральной Азии
Society, Gender and Family in Central Asia

xalqaro ilmiy jurnali

международный научный журнал

international academic journal

2024/4 (13)

DOI: 26739/2118-9998

Jurnalga Toshkent shahar Matbuot va axborot boshqarmasining 2021-yil 18-iyundagi 0996-sonli
“Ommaviy axborot vositasi davlat ro‘yxatidan o‘tkazilganligi to‘g‘risida guvohnoma”si olingan.

*Jurnal O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasining
dissertatsiyalar asosiy ilmiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar RO‘YXATI (2019)ga
pedagogika, psixologiya, tarix va falsafa fanlari bo‘yicha doktorlik dissertatsiyalari himoyasi uchun
ilmiy maqolalar e‘lon qilinishi mumkin bo‘lgan jurnal sifatida ro‘yxatga olingan.*

MUASSIS:

“Oila va gender” ilmiy-tadqiqot instituti

JURNAL TAHRIRIYATI:

Bosh muharrir: **Egamberdiyeva N.**
Bosh muharrir o‘rinbosari: **Musurmanova A.**
Mas’ul kotib: **Mavlonov B.**
Muharrirlar: **Yunusov U., Nomozova O’.,**
Razzakova N., Sobirova E.,
Jabborov U.
Sahifalovchi: **Umaraliyev Z.**
Dizaynerlar: **Abdullayev L., Sobirov F.**
Web dizaynerlar: **Yakubov O., Alimova Z.**

*Jurnaldagi materiallardan foydalanilganda mualliflik huquqini e’tiborga olgan
holda jurnalga havola berilishi shart.*

*Jurnalga kiritilgan maqola materiallari mazmuni mualliflarning shaxsiy
ilmiy-nazariy yondashuvi va qarashi sifatida talqin qilinadi.*

1940

Nashriyot ro‘yxat raqami № 1043191. 24.09.2021-y.

Bosishga ruxsat etildi: 27.12.2024.

“Times New Roman” garniturası. Qog‘oz bichimi: 60x84 1/8

Nashriyot bosma tabog‘i 7,2.

100000, Toshkent shahri, Mirzo Ulug‘bek tumani,
M.Ismoilıy ko‘chasi 1-G uy.